

ПОТЕНЦІАЛ ПРОМИСЛОВОГО САДІВНИЦТВА ВІННИЧЧИНИ І НАПРЯМИ ЙОГО ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Мазур К.В., к.е.н., доцент

Вінницький державний аграрний університет

Визначено передумови розвитку промислового садівництва в умовах формування ринкових відносин, основні тенденції його розвитку в регіоні. Обґрунтовано основні засади стратегії розвитку садівництва.

Високоєфективне виробництво в усіх галузях агропромислового комплексу має гарантувати продовольче забезпечення населення нашої держави. Продукція садівництва є важливою складовою продовольчого забезпечення населення завдяки цінним споживчим і лікувальним властивостям. Україна відзначається винятково сприятливими природноекономічними умовами, значним науково-технічним потенціалом для успішного розвитку садівництва. Це є основною передумовою організації виробництва плодів і ягід для повного забезпечення потреб внутрішнього ринку та великомасштабного виробництва їх на експорт. Разом з тим споживання плодів і ягід однією людиною в рік в нашій країні майже в п'ять разів нижче, ніж в розвинених країнах світу, і втричі нижче від раціональних норм споживання. Із високоприбуткової галузь перетворилася у низькорентабельну. Вихід з такої ситуації в промисловому садівництві країни вбачається передусім в опрацюванні комплексу заходів щодо високоєфективного використання його наявного потенціалу, створення умов для виробництва конкурентоспроможної плодоягідної продукції за якістю і собівартістю.

Економічні проблеми використання наявного потенціалу для розвитку промислового садівництва в Україні є складовою державної аграрної політики, спрямованої на розвиток ринкових відносин і формування ринкового середовища в аграрній сфері. В останні роки висвітленню проблем стабілізації і розвитку промислового садівництва, створенню організаційних структур у галузі, формуванню внутрішнього і зовнішнього ринків плодів і ягід, а також обґрунтуванню поширення інноваційно-інтенсивних технологій виробництва плодоягідної продукції присвячені роботи О.М.Шестопаля, О.Ю.Єрмакова, А.М.Кандиби, А.І.Шумейка, П.В.Кондратенка, В.А.Ркульєва, Т.А.Маркіної, Л.А.Костюк, О.О.Яцух, О.В.Кравця, І.К.Омельченка, Липчука В.В., О.В.Рибакової та інших.

Метою даного дослідження є визначення основних напрямів ефективного використання потенціалу промислового садівництва Вінницької області.

Вінниччина традиційно є одним з найважливіших центрів садівництва України. Ґрунтово-кліматичні умови Вінницької області винятково сприятливі для вирощування плодкових і ягідних культур помірного клімату, особливо це стосується яблук, слив та вишні [1]. Розвитку садівництва в області значною

мірою сприяє наявність трудових ресурсів, кваліфікованих кадрів, давні традиції населення до плекання садів.

Регіон традиційно займає провідне місце в Україні за рівнем спеціалізації і концентрації виробництва плодоягідної продукції. Сприятливі природні умови, наявність мережі великих плодопереробних підприємств, значна місткість внутрішнього ринку плодів, ягід і продуктів їх промислової переробки та наявний експортний потенціал виробництва цієї продукції є важливими передумовами невинного поступу промислового садівництва у Вінницькій області. Відтак, виробництво плодів, ягід і продуктів їх промислової переробки як для внутрішнього, так і світових ринків об'єктивно має стати одним із пріоритетних напрямів розвитку агропромислового комплексу Вінниччини.

Розвиток промислового садівництва у Вінницькій області розпочався ще в кінці XVIII – на початку XIX ст. з відкриттям внутрішніх ринків Російської Імперії. Найбільше піднесення в розвитку галузі припадає на 70-90 роки XIX століття, коли площа приватновласницьких садів досягла великих розмірів. В дореволюційний час регіон славився виробництвом сухофруктів, причому на початку нинішнього століття ці продукція мала вихід на європейський ринок. На той час щорічне виробництво чорносливу становило біля 80 тис.ц, а в найсприятливіші роки – 160 тис.ц, друге місце займали сушені груші і вишні – 12-16 тис.ц, найменше вироблялось сушених яблук [2].

До 90-х років XX ст. в садівництві Вінницької області спостерігався динамічний розвиток галузі. Поглиблення спеціалізації, підвищення рівня концентрації виробництва садівницької продукції, вертикальна інтеграція дозволяли швидкими темпами нарощувати обсяги виробництва плодів і ягід на основі високої та стабільної урожайності, знижувати трудомісткість та собівартість продукції, підвищувати економічну ефективність галузі.

Перехід до ринкових відносин у промисловому садівництві Вінницької області супроводжується рядом депресивних явищ, зокрема, зменшенням обсягів виробництва продукції, скороченням площ плодоягідних насаджень і критичними темпами їх відтворення. У більшості садівницьких підприємств ця галузь раптово перетворилась із високоприбутковою у збиткову.

Ситуація в галузі принципово змінилася на краще у зв'язку з прийняттям Закону України «Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства» та виділення бюджетних коштів на розвиток вказаних галузей, завдяки чому збільшилися обсяги закладки багаторічних насаджень, будуються системи зрошення, поліпшився асортимент та якість садивного матеріалу плодкових і ягідних культур.

Варто зауважити, що поряд із загальними закономірностями формування ринку продовольства, садівництво має ряд специфічних особливостей, найповніше врахування яких є неодмінною умовою влаштування і ведення ефективного виробництва. Серед них: цілеспрямоване господарське використання плодкових насаджень як основних засобів і їх територіальна прикріпленість до земельної ділянки; велика капітало-, фондо- і трудомісткість; необхідність кредитування; залежність економічної ефективності продуктивного використання насаджень від породно-сортового складу,

планомірного відтворення насаджень, дотримання оптимальної їх вікової структури; недостатня транспортабельність і швидке псування продукції; постійна зміна кон'юнктури ринку; необхідність мати добре розвинену інфраструктуру; висока сприйнятливість до ринкових відносин.

Відомо, що обсяги виробництва плодів і ягід визначаються динамікою кількісного і якісного складу плодоносних насаджень. Планомірне відтворення плодових і ягідних насаджень є одним з найважливіших чинників інтенсифікації садівництва, оскільки саме через це поширюються найновіші досягнення НТП, оновлюється сортимент, впроваджуються імунні до хвороб сорти. Як свідчить аналіз, розширення площі плодоягідних насаджень в регіоні відбувалось до 1981 р. завдяки посиленню темпів закладки нових садів у спеціалізованих господарствах об'єднання «Вінницярадгоспвинпром». Подальший період характеризується тенденцією стабільного скорочення площі багаторічних насаджень, особливо в господарствах суспільного сектора.

Найгострішою в сучасному садівництві є проблема відтворення садів і ягідників. Як свідчать дані таблиці 1, площі вибуття насаджень з господарського обігу набагато переважають площі їх щорічного закладання.

Таблиця 1

Динаміка площ закладання багаторічних плодоягідних насаджень та їх вибуття з господарського обігу в господарствах корпорації «Вінницясадвинпром», га

Роки	Закладено плодоягідних багаторічних насаджень	Вибуло з господарського обігу	Індекс площі вибуття до площі закладання насаджень
2000	295	947	3,2
2001	378	430	1,1
2002	426	1143	2,7
2003	458	3136	6,8
2004	438	733	1,7
2005	473	614	1,3
2006	728	869	1,2
В середньому	457	1125	2,5

Садівництво – одна з найбільш капіталомістких (фондомістких) галузей, тому однією з гострих є проблема інвестицій, оскільки для нормального функціонування багаторічних насаджень потрібні великі затрати праці і матеріально-технічних засобів на одиницю площі. До того ж слід враховувати об'єктивний лаг створення, тобто великий розрив у часі між вкладанням коштів і одержанням ефекту.

Інвестиційні кошти для відтворення багаторічних плодових насаджень можуть формуватись за рахунок ряду основних джерел:

- внутрішньогалузевих нагромаджень;
- кредитних ресурсів;
- зовнішніх інвестицій;

- лізингового фонду;
- державних цільових капіталовкладень;
- залучення заощаджень фізичних осіб.

Головним джерелом в перспективі повинні стати внутрішньогалузеві нагромадження за рахунок одержання прибутку від реалізації садівницької продукції. За ринкових умов прибутковість садівництва може бути досягнута лише за умови виробництва конкурентоспроможної продукції. Як свідчить аналіз динаміки рівня рентабельності основних видів продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах Вінницької області, навіть за сучасного рівня розвитку галузі в 2005-2006 рр. виробництво плодів було найвигіднішим [3, с.173].

З метою поліпшення породно-сортової структури плодоягідних насаджень господарств суспільного сектору відповідно до потреб ринку доцільно збільшити питому вагу ягідників у загальній площі насаджень до 3-5%. Економічно доцільно створювати промислові насадження ягідників площею 20-30 і більше гектарів в зонах, де є плодOPEREROBNI підприємства, а також в приміських господарствах. Ягідні культури забезпечують високу і швидку окупність капітальних вкладень і стають, таким чином, важливим джерелом їх нагромадження. Це одне з надійних внутрішніх резервів інвестицій у створення плодОВИХ і ягідНИХ насаджень. Варто підкреслити, що, приміром, польські фермери значно краще ніж наші сільгоспвиробники, використовують позитивні інвестиційні властивості ягідних культур. Якщо у валових зборах садівницької продукції в Україні частка ягід не перевищує 1-2, то в Польщі – 15 – 20%. Збільшення питомої ваги ягідників у загальній площі плодОВИХ і ягідНИХ насаджень дозволяє рівномірніше використовувати трудові ресурси протягом року, що, скажімо, не вдається досягти при монокультурі породи. До того ж зменшується підприємницький ризик, коли за несприятливих природноекономічних умов збитки від вирощування однієї з плодОВИХ чи ягідНИХ культур перекриваються або зменшується їх обсяг за рахунок інших.

Важливою особливістю XXI століття є зростаюча економічна взаємозалежність країн сучасного світу на засадах глобалізації. На сучасному етапі економічних перетворень актуальним є розширення експортних можливостей на основі адаптації внутрішнього ринку до світових стандартів, відродження конкурентоспроможного виробництва, здатного якомога повніше задовольнити потреби покупця і водночас забезпечити максимально можливу матеріальну вигоду виробникові.

Все це переконливо свідчить про виняткову актуальність посилення адаптації промислового садівництва до ринку з метою підвищення його конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Серед організаційно-економічних чинників ринкової адаптації садівництва виділяємо такі: влаштування галузі відповідно до нових умов господарювання, істотне розширення місткості внутрішнього ринку плодів, ягід і продуктів їх промислової переробки, якнайповніше використання експортного потенціалу садівництва та активізація процесів відтворення насаджень на основі формування і належного функціонування джерел інвестицій; формування

ефективних організаційних структур промислового садівництва, поглиблення його господарської та зональної спеціалізації, посилення інтеграції сфер виробництва, переробки і зберігання продукції, розвиток ринкової інфраструктури на макро- і мікрорівнях, удосконалення менеджменту в галузі, державний протекціонізм відродження і подальшого прогресу вітчизняного плодівництва.

В галузі винятково актуальною є проблема оптимізації породно-сортового складу садів і ягідників, зокрема, їх вікової структури. Стабільність виробництва продукції в будь-якому садівницькому господарстві досягається лише за умов планомірного відтворення насаджень. Кон'юнктура ринку садівничої продукції, як свідчить світовий досвід, постійно змінюється. Тому технології виробництва її мають бути максимально еластичними. З цим, зокрема, пов'язана глобальна тенденція скорочення загальної ротації насаджень та перманентне сортооновлення.

Підвищення ефективності промислового садівництва можливо досягти за рахунок поглиблення зональної спеціалізації галузі, спрямованої на максимальне використання потенційних можливостей зон, підзон, районів для організації прибуткового виробництва конкретних видів садівницької продукції.

Основною спрямованістю нашого товарного садівництва в даний час і в ближчій перспективі є виробництво плодів, ягід і продуктів їх промислової переробки для повного забезпечення потреб внутрішнього ринку в цій продукції. Розвиток садівництва України на перспективу базується, передусім, на великих внутрішніх потребах в товарній продукції галузі, наявністю чималої мережі плодопереробних підприємств та значного потенціалу виробництва продукції на експорт.

Література:

1. Экономика и организация садоводства / В.И. Майдебура, А.Н. Шестопаля, А.Е. Ермаков и др.; под ред. В.И. Майдебуры. – К.: Урожай, 1985. – 264 с.
2. Энциклопедический словарь (Под ред. Ф.Брокгауза, И.Ефрона) – С.-Пб., 1898. – т.47. – с.97
3. Статистичний щорічник Вінниччини за 2007р.
4. Рудь В.А. Економічні проблеми розвитку садівництва України. – К.: ННЦ ІАЕ УААН, 2004. – 360 с.